

Vincent Bevins, *The Jakarta Method. Washington's Anticommunist Crusade and the Mass Murder Program that Shaped Our World*, Public Affairs, New York, 2020

I am not saying that the United States won the Cold War because of mass murder. The Cold War ended mostly because of the internal contradictions of Soviet Communism, and the fact that its leaders in Russia accidentally destroyed their own state. I do want to claim that this loose network of extermination programs, organized and justified by anticommunist principles, was such an important part of the US victory that the violence profoundly shaped the world we live in today.

Vincent Bevins

Atunci când scriau *Manifestul Partidului Comunist*, Karl Marx și Friedrich Engels se adresau într-un scurt și tăios preambul celor cărora le era frică de comunism. Nu doreau să atenueze această frică, ci doar să o clarifice. Autorii manifestului își exprimau intenția de a înlocui zvonurile, basmele și teoriile conspirației ce formau fantoma comunismului cu un program politic radical, concret, exprimat fățiș, ce amenința elita capitalistă și toate instituțiile pe care se sprijinea puterea acesteia. Fantomei comunismului urma să îi ia locul un plan revoluționar amenințător: „Să tremure clasele dominante în fața unei Revoluții Comuniste! Proletarii n-au de pierdut în această revoluție decât lanțurile”. Statele socialiste fondate pe dictatura revoluționară a proletariatului au dat un temei concret temerilor claselor privilegiate: au folosit constrângerea pentru a deposeda de putere elita capitalistă, i-au reprimat pe adversarii regimului socialist.

Fantoma comunismului a continuat să bântuie. Și nu din pricina fricii întemeiate de represiunea anticapitalistă și antifascistă organizată de comuniști – frică ce revine și intervine obsesiv în dezbateră publică postcomunistă. Fantoma nu dispăruse niciodată, deoarece, în războaiele ce au urmat consolidării socialismului marxist ca forță contestatară globală, imaginarul terifiant s-a dovedit a fi o armă politică redutabilă. Propaganda nazistă a vehiculat *ad nauseam* mitul conspirației comuniste evreiești ce ar urma să ducă la subjugarea politico-genetică a întregii planete. Dar există și exemple mai puțin discutate. În Brazilia anilor '30, încercarea stângace a unor grupuri de militari de a răsturna guvernarea cu tendințe profasciste din ce în ce mai pronunțate a lui Getúlio Vargas

(*Intentona comunista*, 1935) a devenit pretextul instaurării unei reacții violente ce va duce la suprimarea opozanților lui Vargas, fie ei comuniști sau nu. În 1937, dictatura lui Vargas, ajunsă la maturitate, se folosea de pretextul unui pretins plan conspirativ iudeo-comunist (*Plano Cohen*), fabricat în întregime de armată, ce descria fantasmă sadice cărora ar fi urmat să le cadă pradă familiile bogate ale Braziliei în toiul nopții. Propaganda antisovietică specifică Războiului Rece a generat și ea închipuiri oribile despre amenințarea malefică a comunismului. În 1965, o grupare din interiorul armatei indoneziene („Mișcarea 30 Septembrie”) anunța că a împiedicat un complot al generalilor, inspirat de SUA, împotriva președintelui Sukarno. Este momentul în care generalul Suharto contraatacă, preia controlul militar-politic și desfășoară o campanie represivă de mare amploare împotriva comuniștilor, a activiștilor civici cu vederi de stânga sau pur și simplu împotriva tuturor celor suspecți că ar avea vederi politice de stânga. Frapant de asemănător cazului brazilian menționat mai sus, propaganda militară a regimului Suharto prezenta uciderea generalilor complotiști de către militarii fideli lui Sukarno cu imagistica unui ritual satanic nocturn. Ea ar fi implicat nu simpla execuție prin împușcare, ci mutilarea genitală, scoaterea ochilor, torturi oribile de care s-ar fi făcut vinovate membrele organizației comuniste feministe Gerwani¹.

Acesta este de fapt subiectul subiacent al cărții lui Vincent Bevins, instrumentalizarea imaginarului tenebros anticomunist. *Prima facie*, lucrarea tratează o parte din istoria crimelor anticomunismului. Într-o perspectivă mai largă, ea se referă la strategiile de dominație prin care politica externă americană din timpul Războiului Rece a dus la instaurarea de regimuri care au deturnat politica postcolonială a unor state din lumea a treia către o politică neocolonială, nedemocratică, violentă și opresivă. În particular, ea se oprește asupra cazului Indoneziei – care, prin conferința de la Bandung din 1955, deschisese drumul așa-numitei Mișcări de nealinieră – și asupra crimelor împotriva umanității comise în timpul reprimării mișcării comuniste indoneziene, una care luase proporții de masă, dezvoltându-se autonom, în spirit anticolonial, independent de directivele Moscovei. Dar dincolo de acest plan narativ, Bevins reflectează la (dez)echilibrele planetare ale prezentului. Unul dintre combatanții războiului ideologic dintre Vest și Est a dispărut. În locul regimurilor socialiste s-au instalat democrații liberale șubrede sau regimuri neliberale capitaliste, adesea campioane ale anticomunismului fără adversar. China pare mult mai preocupată să obțină un loc privilegiat pe piața internațională decât să conserve principiile marxist-leniniste. Coreea de Nord a început o relație diplomatică fructuoasă cu Statele Unite. Dar dispozitivele discursive conservatoare datând din perioada Războiului Rece încă mai funcționează, chiar și în lipsa amenințării revoluției comuniste, chiar și cu riscul de a încuraja revizionismul fascist. Continuă să dea ideologiei comuniste o înfățișare diavolească, inexplicabilă, care nu are nevoie de justificări sociologice sau context istoric. La fel ca în anii de glorie ai McCarthyism-ului, revendicările sindicale sau politicile sociale sunt descrise de unii politicieni drept pași către instaurarea dictaturii proletarietului. Disparitățile economice între Vestul colonizator și lumea a treia cresc continuu. Ce poate oferi o asemenea structură politică lumii globalizate de mâine? Cum vor fi construite mental războaiele devastatoare ale viitorului?

1. Benedict Anderson a demonstrat pe baza documentelor întocmite de medicii militari care au analizat cadavrele că poveștile relatate de jurnalele armatei erau simple plămuiuri ale imaginației maladevice anticomuniste; vezi și Benedict Anderson (1987), How the generals died. *Indonesia*, 43, 109-134, <https://hdl.handle.net/1813/53860>.

Vincent Bevins este un tânăr jurnalist, absolvent al UC Berkeley și al London School of Economics. A fost reporter pentru *Financial Times* la Londra și São Paulo, corespondent în Brazilia pentru *Los Angeles Times* și corespondent pentru Asia de Sud-Est al *Washington Post*. Această carte poate fi pusă cu ușurință alături de contribuțiile investigative similare semnate de Naomi Klein sau Glenn Greenwald. Lucrarea a primit numeroase recenzii pozitive. E suficient să o citez doar pe cea a profesorului Branko Milanovic, fost economist în departamentul de cercetare al Băncii Mondiale, renumit analist al economiei mondiale contemporane: „Aceasta este o carte indispensabilă pentru toți cei interesați de «Lumea a treia» în timpul «Războiului Rece», și de legăturile dintre diversele operațiuni ale «Internaționalei anticomuniste», un subiect a cărui importanță cred că nu poate decât să crească. S-ar putea de fapt să ajungem la concluzia că schimbările globale decisive nu au fost cele văzute astăzi ca atare (căderea Zidului Berlinului), ci mai curând ce s-a întâmplat în țări precum China, India, Indonezia, Brazilia”¹.

Primul capitol începe cu o introducere în politica internațională a Războiului Rece, expunând datele esențiale ale conflictelor militare și ideologice care au dominat prima parte a secolului 20 și au determinat emergența unei noi puteri hegemonice cu pretenții de dominație universală („O nouă eră americană”). El explică rațiunile real-politice ale „anticomunismului real-existent” și motivele pentru care McCarthyism-ul a revenit treptat doctrina ce avea să inspire politica americană față de statele lumii a treia. În același timp, începe o narațiune istorico-biografică care ne face cunoștință cu oficialii CIA ce vor avea un rol important în elaborarea „metodei Jakarta”. Amănunt interesant pentru publicul din România, unul dintre aceștia, Frank Wisner, a fost însărcinat să conducă în perioada 1944-1945 agenția de la București a Office of Strategic Services (OSS), instituție ce a precedat Central Intelligence Agency. Provenind din *upper class*-ul american și nutrirând o aversiune profundă față de comuniști, Wisner apare încă în presa românească ca o figură eroică legendară care și-ar fi asumat misiunea de a-i scăpa pe români de comunism, ca prieten al Regelui Mihai sau ca spion de mare succes. Poate nu este lipsit de interes faptul că George Maior, controversatul director al Serviciului Român de Informații din perioada în care instituția se străduia să impună „Legile Big-Brother” prin intimidarea judecătorilor Curții Constituționale, actualmente ambasador al României în Statele Unite, i-a dedicat în 2018 un volum biografic cu titlul: *Primul spion american: Eroismul tragic al lui Frank Wisner (America's First Spy: The Tragic Heroism of Frank Wisner)*.

În capitolele următoare, poveștile „eroilor” din Central Intelligence Agency se vor intersecta cu cele ale unor victime ale represiunii anticomuniste, precum Francisca Pattipilohy, a cărei viață îndelungată și zbuciumată i-a permis să vadă în desfășurare ocupația colonială Olandeză în Indonezia, ocupația imperială fascistă japoneză, apoi încercarea Olandei de a-și restabili dominația colonială după 1945, dar i-a dat și ocazia nefericită de a observa personal caracterul abuziv și ilegal al represiunii anticomuniste, atunci când, în 1965, a fost arestată împreună cu soțul ei fără vreo acuzație oficială. Această linie narativă foarte personală este esențială pentru structura expunerii. Evenimentele și situațiile sunt documentate minuțios. Interviuurile pe care Bevins le-a luat martorilor evenimentelor devin parte a explicației istorice. Ultimul capitol, „Unde sunt ei acum? Și unde suntem noi?”, îi prezintă pe martorii intervievați în locurile în care trăiesc: Denpasar (Bali), Stamford (SUA), São Paulo (Brazilia), Paris (Franța), Solo (Java),

1. Branko Milanovic (2020), How the war was won; review of Vincent Bevins' "The Jakarta Method", *globalinequality* [blog], 21 mai, <https://glineq.blogspot.com/2020/05/how-war-was-won-review-of-vincent.html>

New York (SUA), Santiago (Chile), Jakarta (Indonezia), Guatemala City (Guatemala), Amsterdam (Olanda).

Cea mai interesantă contribuție a cărții este de a fi pus alături, în perspectivă istorică, evoluții politice conectate, dar desfășurându-se pe continente diferite. Exterminarea sau încarcerarea abuzivă (sau pur și simplu „disparația”) a mai mult de un milion de civili indonezieni pe baza suspiciunilor cu privire la convingerile lor politice au avut nu numai darul de a argumenta convingător militanților anticapitaliști din lumea a treia că linia dură a luptei armate este justificată, chiar necesară, dar a servit și drept amenințare împotriva forțelor politice de stânga aflate pe punctul de a-și consolida puterea guvernamentală cu sprijinul maselor. În Chile, în timpul instaurării dictaturii lui Augusto Pinochet, care avea să spulbere speranțele celor ce credeau în socialismul democratic local, mesaje precum „Yakarta viene”, „Jakarta se acerca”, sau „Jakarta” se puteau citi pe zidurile din Santiago. În rândurile militarilor se discuta deschis despre „El Plan Yakarta”. În Brazilia, relatări credibile indică faptul că o „Operațiune Jakarta” („Operação Jacarta”) ar fi fost parte a „Operațiunii Radar” în anii '70. Jakarta devenise deja numele uciderii în masă a militanților și simpatizanților socialiști.

Istoria macabră a programelor anticomuniste de exterminare din țările care nu făceau parte din sfera de influență sovietică este astăzi un subiect prea puțin confortabil pentru liderii și savanții „lumii libere”. „Studierea crimelor comunismului”, dimpotrivă. Prezentarea istoriei secolului 20 într-o manieră maniheistă și parțială este mult mai profitabilă. Un lucru e cert: indiferent ce dorim sau refuzăm să știm despre istoriile deprimante ale succesului geopolitic american, cu certitudine amintirea lor nu se va șterge prea curând în comunitățile din Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia, Timorul de Est, El Salvador, Guatemala, Honduras, Indonezia, Iraq, Mexic, Nicaragua, Paraguay, Filipine, Coreea de Sud, Sudan, Taiwan, Thailanda, Uruguay, Venezuela sau Vietnam.

Ovidiu GHERASIM-PROCA¹

1. Lector în Departamentul de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. E-mail: gherasim_o@yahoo.com